

Un grill de taronja

(ALDC, V, 1177. Un grill de taronja)

L'enunciat designa la part de l'interior de la taronja separada de les altres parts per membranes.

Grill (var. *gril* 85, per la despalatalització de [ʎ] final pròpia de l'alg.; *grilló*, dim.) ha estat interpretat com a procedent del llat. GRILLUS 'insecte ortòpter', que hauria passat a 'brot' per "la idea de vivacitat i pertinàcia suscitada pel cant i pel salt bruscat de la bestiola", tot reconeixent que és "fosca la via semàntica" (DECat); altres propostes tampoc tenen gaire fiabilitat: uns han pensat en el romànic *CARILIUM, procedent del gr., dim. de KARION 'nou, ametlla, avellana' (Schuchardt, Jud) (que donaria una var. amb iodització, que no es troba en el mall. *grell*); d'altres, en *GALLELLUS, der. de GALLA 'brot', que donaria *grell*, i < *GALLICULUS, que seria l'origen de *grill* (García de Diego) (veg. Veny, 1988 a); no es pot descartar, en el terreny de les hipòtesis, que, atès que la var. *grell* es troba en occità, no sigui un manlleu a aquesta llengua (com *nigul* i altres mots atribuïts a la colonització ultramuntana a l'illa), i, encara, que pugui ser un der. de *grellar*, var. de *grillar*. En canvi, el llat. vg. *GALLĒUS, der. de GALLA, hauria generat *gall* (var. aragonesitzant *gallo*; cf. cast. *gajo*, arag. *gallo* 'grill de ceba'), amb els der. dim. *galló* (s. XV) i *gallet*, formats respectivament amb el suf. -ó (< -ONE) i -et (< -ĪTTU), i encara *gallonet* 158, 180, 181, 189, que combina aquests dos der. *Monja*, f. de *monjo* (< llat. vg. MONĪCUS < llat. tardà MONĀCHUS), que, com a 'grill, grell', trobem a 18, 23, 42, 43: semànticament podria explicar-se com un truncament de *monjoia* 32 (< *mont* + *joia* < GAUDIA, var. transmesa des del llemosí a la literatura dels trobadors); el fet de trobar-se aquell mot dins l'àrea de *monja* hi ajudaria. *Tall* (var. ioditzada *tai* 20, 28-30, 39) és un postverbal de *tallar* (< llat. vg. TALEARE, der. de TALEA 'rebrot, esqueix'), amb els der.

tallet 89, 96, *talló* 156, *tallon* 94, *tallada* 36, 115, 130, *taiada* 42 i *talladeta* 115.

Són mots més locals *carter* 6, amb fonètica oc. de *quarter* 'quarta part' (< QUARTARIU); *derna* 1, 7 (var. *terna* 10) podria ser d'origen germ. o bé probablement del gal·lic *DARNOM, germà del bretó *darn* 'part, tall, tros'. *Belga* 11 s'ha interpretat com a procedent de *delga* < *deuga*, var. de *doga* 'fustes de la bóta' (< llat. tardà DOGA, potser per contaminació de (*do*)*vella* [DECat]). *Berla* 12, 15 seria un der. de *esberlar*, d'origen obscur, potser del llat. vg. *EXVIRGULARE 'estellar', format sobre VĪRGŪLA 'estella'. *Llesca* 118 és d'origen incert, potser preromà. *Gravell* 105, que també vol dir 'aixingló, gotim', seria un der. de *grau* 'divisió escalonada' → 'conjunt de grills o grells' → 'grill, grell'. *Gra* 98 ve de GRANUM i *tros* 100 és d'origen incert, potser del llat. THYRSUS. *Nogall* 3 és pres de l'oc. *nogalh* 'ametlla de la nou', amb canvi de referent, mentre que *tranxa* ho és del fr. *tranche* 'part tallada d'una cosa comestible', on és deverbals de *trancher*, procedent de *TRINICARE 'tallar en tres' (DHLF), però que Coromines, a partir del cognat cat. *trencar*, considera possible derivar-lo d'un preromà *TRENKO 'jo tallo, trencó, destrueixo'.

Per a més informació sobre *llesca*, *tallada*, *tros* i *tranxa*, veg. mapa 698.

Des d'un angle geolingüístic, notem com *grill*, *monja* i *tall* ocupen sobretot l'àrea or. peninsular, amb el gal·licisme *tranxa* en la septentrional, mentre que *grell* del mall. i men. contrasta amb el *grill* i *galló* de l'eiv., aquest darrer a causa del contacte amb el val. En el cat. occ. domina *gall*, *gallo* i els seus dim. *gallet* i *galló*.

Són mots normatius *grill*, *grell*, *galló*, des del DG₁, 1932; *gallet*, des del DIEC₁, 1995.